

მორალური მოქმედების გლობალური პრობლემის გადაჭრის გზები ფარმაცევტულ ბიზნესში

რევაზ შენგელია

ედ, სტუ სრული პროფესორი, ჟურნალ
“ეკონომიკის” მთ. რედაქტორი

ჟუჟუნა ნიკლაური

ედ, სტუ სრული პროფესორი

ნათია შენგელია

სოციალურ მეცნიერებათა დოქტორი
ეკონომიკაში, სტუ პროფესორი

ფარმაცევტული ბიზნესის არსისა და სოციალურ-ეკონომიკური ასპექტების შესწავლისას გვერდს ვერ აუვლით გლობალიზაციის, მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის სწრაფი განვითარების პირობებში მორალური მოძველების პრობლემას. ისე როგორც ბიზნესის სხვა სფეროში, ფარმაცევტულ დარგშიც ადგილი აქვს ტექნიკისა და ტექნოლოგიის მორალურ მოძველებას. მორალური მოძველების მიზეზია მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესი, რომლის დროსაც ახალი, უფრო მაღალი ტექნიკურ-ეკონომიკური და რაც ფარმაცევტულ ბიზნესში ყველაზე მთავარია, სოციალური პარამეტრების მქონე ტექნიკა, ტექნოლოგია იქმნება, რომლებთან შედარებით ძველი, თუნდაც სრულიად უხმარი მონყობილობა მოძველებულად ითვლება.

მორალური მოძველების პირველი ფორმა დაკავშირებულია ფარმაცევტული წარმოებისათვის საჭირო ტექნიკა, მონყობილობის მწარმოებელ კომპანიებში ეკონომიკური ეფექტიანობის ზრდასთან, რის შედეგადაც ასეთი მონყობილობის ელემენტები იაფდება. ამ პირობებში ფარმაცევტულ ბიზნესში ფუნქციონირებადი ტექნიკისა და ტექნოლოგიის ექსპლუატაცია ეკონომიკური თვალსაზრისით გაუმართლებელი ხდება, რადგან უფრო იაფი ტექნიკის, ხელსაწყოების გამოყენებით კონკურენტი ფირმები შეძლებენ გააიაფონ თავიანთი ფარმაცევტული ნაწარმი, რაც

მოცემული ფირმის კონკურენტუნარიანობას დაბლა დასცემს.

ფარმაცევტულ ბიზნესში მორალური მოძველების მეორე ფორმის შემთხვევაში ტექნიკისა და ტექნოლოგიების, ხელსაწყოების მწარმოებელი კომპანიები უფრო მაღალ წარმადობის ტექნიკასა და ტექნოლოგიას ქმნიან. ამ პირობებში მოძველებული კონსტრუქციის მანქანა-მონყობილობის ტექნიკური პარამეტრები (არაფერს ვამბობთ სოციალურ პარამეტრებზე) ახალ ანალოგებს ჩამორჩება და მათთან შედარებით უკვე მოძველებულნი არიან, თუმცა გამოსაყენებლად შეიძლება ჯერ კიდევ ვარგისი იყვნენ.¹

გლობალური კონკურენტიანი ბუნებრივი გარემო, მკაცრი კონკურენცია ფარმაცევტულ კომპანიებს, ამ სფეროს საწარმოო ბიზნესს აიძულებს მორალურად მოძველებული ტექნიკა და ტექნოლოგია სრულ ფიზიკურ მოძველებამდე (გაცვეთამდე) შეიცვალოს, რაც ეკონომიკურად მხოლოდ იმ შემთხვევაში იქნება გამართლებული, როდესაც დარჩენილ საექსპლუატაციო პერიოდში ახალი ტექნიკის და ტექნოლოგიის გამოყენებით მისაღები დამატებითი ეკონომიკური ეფექტი მოძველებული მანქანა-მონყობილობის ნარჩენ ღირებულებასა და მისი ექსპლუატაციის ხარჯებს აღემატება. საქართველოში ასეთი ტექნიკისა და ტექნოლოგიების დანერგვის მხრივ საგრძნობი წინსვლა არ შეიმჩნევა, მაგრამ მაინც არის გარკვეული ძვრები, მაგალითად, 1999 წელს დაარსებული პირველი ქართული ფარმაცევტული საწარმო „ჯი-ემ-პი“, რომელიც ორიენტირებულია საერთაშორისო ფარმაცევტულ სტანდარტზე, ამიერკავკასიაში ერთადერთი საწარმოა, რომელიც მუშაობს უახლესი მოდელისა და მიღწევების აპარატურით”.²

თანამედროვე მეცნიერული ტექნიკური პროგრესის სწრაფი ტემპით დაჩქარების პირობებში მორალურად ძველდება არა

1 ხშირად უცხოელი ინვესტორებს, სამწუხაროდ შემოაქვთ ასეთი ტექნიკა და მონყობილობა რეციპიენტ ქვეყნებში, მათ შორის საქართველოშიც, რომელიც უკვე დონორ ქვეყნებში მოძველებულად ითვლება, რაც არცერთმა ქვეყანამ არ უნდა დაუშვას.

2 www.geoeconomics.ge. gv.1.

მარტო ფარმაცევტული წარმოებისათვის საჭირო ტექნიკა და ტექნოლოგია, არამედ ფარმაცევტული პროდუქციაც. ხშირად იქმნება უფრო ახალი მედიკამენტები, რომელიც უფრო ეფექტურია და მოკლე დროში იწვევს ადამიანის განკურნებას, ვიდრე ძველი მედიკამენტები და სამკურნალო საშუალებები. ასეთ შემთხვევაში, უნდა იქნას ამოღებული მოძველებული მედიკამენტები ვადის გასვლამდეც კი. ყოველივე ეს რომ არ მოხდეს, საჭიროა დროულად, სწორი მარკეტინგის დახმარებით აღნიშნული ნაშთების რეალიზაცია. სხვანაირად გააფთრებული კონკურენციის პირობებში ფარმაცევტული ბიზნესი, მომგებიანად ვერ იფუნქციონირებს.

ისე, როგორც საწარმოო ბიზნესის სხვა სფეროში, ფარმაცევტულ დარგშიც მომუშავე საწარმოთა უმრავლესობაში ჯერ კიდევ დაბალია ყურადღება შრომის სოციალური პირობების გაუმჯობესებაზე. პრობლემის ეს ასპექტი ფარმაცევტულ ბიზნესთან მიმართებაში იმდენად არის აქტუალური, რომ მაღალი ხარისხის პროდუქციის შექმნა ცუდი შრომის პირობებში თითქმის შეუძლებელია. პროდუქციის ხარისხი კი ფარმაცევტული ნაწარმის დამზადებისას ყველაზე მთავარია,¹ რადგან მასზეა დამოკიდებული ადამიანის ჯანმრთელობა. ამიტომ, უახლოეს დროში თუ არა, მომავალში მაინც, ერთ დროს რეალური მდგომარეობა იძულებულს გახდის ბიზნესმენებს, მათ შორის ქართველ ბიზნესმენებსაც, შრომის სოციალური პირობების გასაუმჯობესებლად ღონისძიებები დროულად გაატარონ. ეს უშუალოდ გამომდინარეობს წარმოების ჰუმანიზაციის, საერთოდ სოციალური ეფექტიანობის ამაღლების მოთხოვნებიდან. ეკონომიკური ეფექტი საბოლოო ჯამში, აუცილებლად უნდა გადადიოდეს სოციალურში

1 ისეთმა ბაზრებმა, როგორიცაა აშშ და ევროგაერთიანება, გამორიცხულია თავის ბაზარზე შეუშვას ისეთი ხარისხის ნაშთები, რომელზედაც ოდნავ მაინც არსებობს ეჭვი. ასეთია გზა და რეალობა ნამალთან დაკავშირებით ცივილურ ბაზარზე. რაც შეეხება ქართული წარმოების ნამალს, იგი ჯერჯერობით ვერ მოხვდება მსოფლიო ბაზარზე. ჩვენთან არ მზადდება ორიგინალური ნაშთები, მზადდება მხოლოდ გენერიკული ნაშთები. ახლა იწყება მათი კვლევა ბიოექვივალენტობაზე, თუ ეს კვლევები ჩატარდება კორექტულად, სათანადო სტანდარტების დაცვით, მაშინ ქართულ გენერიკულ ნაშთებსაც გაეხსნება გზა დიდ ბაზარზე.

და თუ ეს არ ხდება, ეფექტიანობას არა აქვს ადგილი. საერთოდ, სოციალურად ორიენტირებულ საბაზრო ეკონომიკაზე ვერ ვიმსჯელებთ, თუ ეკონომიკური ეფექტიანობა საბოლოო ჯამში სოციალურ ეფექტიანობაში არ გადაიზარდა.

ამრიგად, ფარმაცევტული ბიზნესის ერთ-ერთი მთავარი თავისებურება, განსხვავებით საწარმოო ბიზნესის სხვა სფეროსაგან იმაში მდგომარეობს, რომ ამ დარგში ტექნიკა, ტექნოლოგია თუნდაც ნაკლებმწარმოებლურიც (მორალური მოძველების მეორე ფორმის უარყოფა) ან უფრო ძვირიც (მორალური მოძველების პირველი ფორმის უარყოფა) იყოს, მაგრამ ხელს უწყობდეს ადამიანის ჯანმრთელობისთვის საჭირო შესაბამისი ხარისხის ნაწარმის დამზადებას, ეკოლოგიური მდგომარეობის გაუმჯობესებას, მსოფლიოში ყველაზე გავრცელებული ავადმყოფობებისაგან (სიმსივნე, შიდსი, დიაბეტი და ა.შ.) განკურნებას და სხვ., მაინც უნდა დაინერგოს.¹ ფარმაცევტულ ბიზნესში საწარმოთა შეფასების კრიტერიუმებად მარტო მოგება არ უნდა მივიჩნიოთ, რადგან საქმე ეხება ადამიანს და მის ჯანმრთელობას. სწორედ ამიტომ აქვს ადგილი მაღალგანვითარებულ კაპიტალისტურ ქვეყნებში, მოგების სოციალიზაციას. სხვანაირად, ცივილიზებული, სოციალურად ორიენტირებული საბაზრო ეკონომიკის მშენებლობა როგორც ზემოთ არაერთგზის ავლნიშნეთ, შეუძლებელია.

იბადება კითხვა: როგორია მორალურად მოძველებული, განსაკუთრებით სოციალურად უვარგისი ტექნიკისა და ტექნოლოგიის განახლების პერსპექტივა საქართველოს ფარმაცევტული დარგის კომპანიებში, როდესაც ქვეყანა ზოგიერთი სახის პროდუქციაზე დეფიციტს განიცდის, წამლების სიძვირის გამო

1 ამის მაგალითად შეიძლება გამოდგეს ტელეგადაცემაში „ბიზნეს-კურიერი“ „ავერსის“ დამფუძნებლის ბ-ნი პაატა კურტანიძის გამოსვლა (მარტი, 2010წ.), რომელმაც აღნიშნა, რომ ავერსის კლინიკა, სადაც ქველმოქმედების სახით უამრავი ოპერაციები ტარდება უფასოდ (მაგ. თვალის ოპერაცია და ა.შ.), მიზეზულ, უმნიშვნელო მოგებას იძლევა, მაგრამ ამ კლინიკაში დაინერგა თანამედროვე საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისი ძალიან ძვირადღირებული ტექნიკა. მისასაღმებელია ასეთი ღონისძიებები და კარგი იქნება მას სხვებიც მიბაძვდნენ.

ხშირად უხარისხო, ჯანმრთელობისათვის მავნე ნაწარმიც კი იყიდება?

ცივილიზებულ საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის კვალდაკვალ მორალურად მოძველებული ტექნიკის განახლების სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემა უფრო მეტ სოციალურ-ეკონომიკურ შინაარსს იძენს. გლობალური კონკურენციის შედეგად ტექნიკური პროგრესი და შესაბამისად, მისი შედეგი ტექნიკისა და ტექნოლოგიის მორალური მოძველება გზას იკაფავს. იხურება ის საწარმოები, რომლებიც ჩამორჩებიან მსოფლიოში არსებული უახლესი ტექნიკისა და ტექნოლოგიის დანერგვის მხრივ, რაზედაც დასავლეთის მაღალგანვითარებული ქვეყნების არა ერთი გამოცდილება მეტყველებს. რაც შეეხება მორალურად მოძველებული, სოციალურად უვარგისი ტექნიკის განახლებისა და შესაბამისად, საზოგადოებრივად ნორმალური შრომის პირობების დონის მიღწევას, იგი საქართველოშიც უწინარეს ყოვლისა, ფარმაცევტული კომპანიების ეკონომიკურ მდგომარეობას უკავშირდება. ამ მიზნის საქართველოში პრაქტიკულად განხორციელება მხოლოდ მაშინ შეიძლება, როცა ესა თუ ის ფარმაცევტული კომპანია ფეხს მოიკიდებს და სათანადო სახსრებს შეაგროვებს გაფართოებული კვლევანარმოებისათვის. ამასთან ყოველივე ეს რეალურად განხორციელებადია, როცა საქართველოში ფარმაცევტული ბიზნესი დაექვემდებარება თავისუფალ კონკურენციას და ადგილი არ ექნება ოლიგოპოლიურ ბაზარს.